

Η ΝΙΟΥ ΧΑΘΗΚΕ. Ποτέ άλλοτε δεν έλειψε η γάτα από το σπί-
τι πάνω από ένα εικοσιτετράωρο.

Η Έρση Κλάρη-Γουίτακερ εξέλαβε την εξαφάνιση του ζώου ως προαγγελία του θανάτου της –από μικρή συνήθιζε να βάζει αλλόκοτα στοιχήματα με την τύχη της– και ξεκίνησε τις ετοιμασίες για το τελευταίο ταξίδι.

Μάζεψε όλα τα μικροπράγματα του σπιτιού και τα έκλεισε στα συρτάρια, στα ντουλάπια και στη βενετσιάνικη ταξιδιωτική κασέλα από ξύλο ακακίας, που ακολουθούσε πάντα τον αείμνηστο σύζυγό της ντόκτορ Γουίτακερ στα λιγοστά του ταξίδια. Πριν γνωρίσει την Έρση φυσικά, γιατί μετά τον γάμο τους δεν το κούνησε από το σπίτι που έχτισαν με πολύ κέφι και επίπλωσαν με τη συνδυασμένη φινέτσα ενός καλλιεργημένου Άγγλου αστού και μιας Επτανήσιας ευγενούς, έστω και ξεπεσμένης οικονομικά. Αιτία του ξεπεσμού –πέρα από τη συνήθη παράδοση της σκυτάλης από την ακμή στην παρακμή– η μάλλον ασύνετη διαχείριση του Μαρίνου Κλάρη, πατέρα της Έρσης, μοναδικού αρσενικού στη μακρά πορεία της φαμίλιας των Κλάρηδων που δεν ασπάστηκε το οικογενειακό αξίωμα ότι ακρογωνιαίος λίθος της ανθρώπινης ευτυχίας είναι ο πλούτος.

Το προηγούμενο βράδυ η Έρση, ξεφυλλίζοντας, όπως συνή-

θιζε, το επιτραπέζιο ημερολόγιο πριν πέσει για ύπνο, είδε πως ξημέρωνε η μέρα των γενεθλίων της, κι αφού υπολόγισε πως κλείνει έναν αιώνα ζωής, ένιωσε σαν παιδί που το εγκατέλειψε η μάνα του σε αφιλόξενο σπίτι. Κρύωσε. Έπιασε το σάλι που επί χρόνια σκέπαζε το χερούλι της αναπηρικής της πολυθρόνας και το έριξε στους ώμους.

Πήρε βαθιά ανάσα, σηκώθηκε από το καροτσάκι, περπάτησε ως την αντικρινή κομότα, άνοιξε το πρώτο συρτάρι κι έβγαλε ένα μπουκαλάκι που φύλαγε εδώ και καιρό για ώρα ανάγκης. Κι αφού η ώρα αυτή είχε φτάσει, με βήματα αργά αλλά παραδόξως σταθερά για μια γυναίκα που πέρασε τη μισή ζωή της σε αναπηρική καρέκλα, πήγε στην κουζίνα, έβαλε νερό σ' ένα ποτήρι κι επέστρεψε στην κρεβατοκάμαρα. Άνοιξε το φιαλίδιο, άδειασε το περιεχόμενο στο ποτήρι, το ήπιε σαν να πίνει το βραδινό της γάλα, σκούπισε τα στενά της χείλη στο μανίκι και ξάπλωσε στο κρεβάτι. Σταύρωσε τα χέρια στο στήθος, έκλεισε τα μάτια κι άρχισε να μετράει τη ζωή της, περνώντας κινηματογραφικά τα γεγονότα από τότε που ένιωσε τον κόσμο ως τη στιγμή που συνάντησε τον έρωτα της ζωής της, κι από τη μέρα που αποφάσισε να μην ξαναπερπατήσει ως την περασμένη εβδομάδα που πέθανε η Στάμω και βάλθηκε ν' ανησυχεί για το ποιος θα της σπρώχνει τώρα το αναπηρικό καρότσι. Λίγο λίγο ένας ύπνος γλυκός την αγκάλιασε κι άφησε τον κόσμο τούτο μ' έναν ανεπαίσθητο στεναγμό που μόνο η Νίου θα μπορούσε να αντιληφθεί και να της νιαουρίσει παρηγορητικά, αν δεν είχε εξαφανιστεί τρεις μέρες πριν.

ΕΡΙΑ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ, όσο να ελέγξω το περιεχόμενο, κι έβαλα τους φακέλους στο κάτω ράφι της βιβλιοθήκης. Δεν τους ξανάνοιξα από τότε, δε βρήκα χρόνο ως τώρα, χάθηκα μέσα στα γεγονότα της ζωής: πτυχίο, γάμος, γέννηση κι ανατροφή δύο παιδιών, χρόνια ασθένεια της γυναίκας μου κι απώλεια αξεπέραστη στο τέλος, που μ' έχωσε ακόμα πιο βαθιά στην καθημερινή ενασχόληση με τη δουλειά μου. Κι έπρεπε να περάσουν πενήντα δύο χρόνια από πάνω μου για να πάρω την απόφαση ν' ανοίξω επιτέλους τους φακέλους της οικογένειας Κλάρη, σήμερα, πρωινό Δευτέρας, το πρώτο πρωινό ύστερα από μισόν αιώνα που δεν ξεκίνησα στις επτά ακριβώς για το γραφείο.

Βγήκα στη σύνταξη. Μόλις προχτές το ένιωσα, όταν μου ήρθε η απόφαση σε φάκελο υπηρεσιακό με τέσσερις σφραγίδες, συστημένο. Χάρηκα προς στιγμή, κατόπιν μελαγχόλησα και ύστερα θυμήθηκα το κληροδότημα της Έρσης. Πάντα έλεγε πως εκτιμάει το γράψιμό μου, από την εποχή που πήγαινα στο σπίτι της, από παιδί έως έφηβος, να με διαβάζει γαλλικά. Αδιαφορούσε για την επιθυμία μου να αναλάβω το συμβολαιογραφείο του πατέρα μου, πίστευε πως ήμουν πλασμένος για κάτι πιο δημιουργικό.

«Γράφεις καλά» μου είχε πει «με στίλ και αμεσότητα. Με

το κατάλληλο υλικό θα έστηνες μια ιστορία ενδιαφέρουσα» είχε προσθέσει, για να πετάξει εν κατακλείδι το σιβυλλικό επιμύθιο: «Πού ξέρεις, μπορεί εντέλει εσύ να είσαι ο κληρονόμος μου, ελλείψει άλλου!».

Δεν είχα καταλάβει τότε τίποτα απ' όλα αυτά, ώσπου άνοιξε η διαθήκη της και είδα πως, πράγματι, με είχε αφήσει τον μόνο κληρονόμο σε ό,τι απέμενε στα χέρια της ύστερα από τη διαρκή συρρίκνωση της άλλοτε τεράστιας περιουσίας της οικογένειας Κλάρη και όσων εν τω μεταξύ είχε αποκτήσει με τον άντρα της η Έρση. Μου άφηνε λοιπόν το μοναδικό της πλέον ακίνητο, εκείνο το πυργόσπιτο στο Φάληρο, ένα επιβλητικό ερειπίο τώρα πια, μα μεγαλειώδες μέσα στην εγκατάλειψή του. Το σπίτι αυτό το πρόλαβα, αν όχι στις δόξες του, τουλάχιστον στα μεσοκοπήματά του, κι αυτό που πιο πολύ αγάπησα ήταν ο κήπος, μια ζούγκλα φιλική, πνιγμένη στις ροδιές, στα πεύκα, στους ευκάλυπτους, με δυο πελώριους φοίνικες δεξιά κι αριστερά από την είσοδο και ένα αγιόκλημα που κράταγε αγκαλιασμένη ολόκληρη την πρόσοψη, μα έπαψε να βγάζει άνθη απ' όταν πέθανε ο Μαρίνος, ο μικρός· μάλιστα η Έρση πίστευε πως, αν ξανάβγαζε άνθη ο γιγάντιος θάμνος, θα σήμαινε πως το παιδί της τη συγχώρεσε για την αδικαιολόγητη και εγκληματική της απουσία από δίπλα του την ώρα που ξεψύχαγε απάνω στην αιχμή του κάγκελου.

Α, αυτός ο κήπος! Ακόμα έχω στ' αυτιά μου το γάργαρο κελάηδημα από τα πουλιά που, τρυπωμένα στα στιβαρά κλαδιά των δέντρων, ξελόγιαζαν όποιον περνούσε απ' έξω απ' τον Απρίλη και μετά. Κάποτε βέβαια όλα αυτά, πριν απ' τον θάνατο του προαστίου, τότε που ο αέρας μύριζε γιασεμί, τα αυτοκίνητα είχαν ονοματεπώνυμο –το αμάξι του τάδε–, το κύμα έγλειφε ανάλαφρα μιαν άμμο σαν ζάχαρη άχνη και ο οικισμός ήταν ακόμα ένας μικρός και φροντισμένος δήμος κι όχι μια ανάξια λόγου συνοικία του Πειραιά.

Εκτός από αυτό το εμβληματικό σπίτι των παιδικών μου χρόνων, η Έρση μου άφησε και το αυτοκίνητό της, μια αρχαία

μαύρη Φορντ του '29, εντυπωσιακή και επίσημη σαν πολυφορεμένο μα ακριβό λουστρίνι. Αυτό δε χρειάστηκε να βάλω χρήματα από την τσέπη μου για να το συντηρήσω· το πούλησα αδρά σ' έναν συλλέκτη παλαιών αυτοκινήτων και μπόρεσα έτσι να πληρώσω την εφορία, που δυστυχώς πάντα έχει για γνώμονα τις αντικειμενικές αξίες και όχι τον εκπεσμό των οικογενειών. Όσο για το σπίτι, μένει ως έχει, ένα μεγαλοπρεπές διατηρητέο ερείπιο, μιας και ούτε εγώ διαθέτω χρήματα για τη συντήρησή του ούτε και το υπουργείο Πολιτισμού μπορεί να δώσει ένα αξιοπρεπές ποσό για να σωθεί. Παραμένει έτσι, στο μεταίχμιο αξίας και απαξίας, περιμένοντας ή ένα θαύμα που θα το βοηθήσει να αναστηλωθεί ή τη λυτρωτική ίσως κατάρρευση της στέγης, που θα απενοχοποιήσει το υπουργείο για την αποχαρακτήρισή του και θα μπορέσει να «αξιοποιηθεί» με μια καλή αντιπαροχή—όπως ισχυρίζεται η κόρη μου—, πράγμα που δε με βρίσκει σύμφωνο, μα είμαι πια σε ηλικία που ο λόγος μου δε μετράει και πολύ.

Οι φάκελοι βέβαια που ο αχρείος εγώ, διαψεύδοντας κατηγορηματικά την Έρση, λησμόνησα εντελώς, με το καρφίτσωμένο πάνω τους χαρτάκι που έγραφε τ' όνομά μου, στο τελευταίο ράφι της βιβλιοθήκης του γραφείου μου βρίσκονται πάντα εκεί. Τώρα, πιστεύω, ήρθε πια η ώρα να τους ανοίξω! Πού ξέρεις; Μέσα στην ανιαρή καθημερινότητα του συνταξιούχου, μπορεί ν' ανακαλύψω εκείνο το ταλέντο που διέγινωσεν η Έρση όταν διόρθωνε τις εκθέσεις μου στα γαλλικά, ταλέντο που κράτησα πεισματικά θαμμένο τόσα χρόνια κάτω από τόνους συμβολαίων, διαθηκών, πληρεξουσίων κι επίσημων συμφωνιών κάθε λογής.

Δε θα είναι δύσκολο να ξεχωρίσω τα χαρτιά και να τα βάλω στη σωστή σειρά. Σίγουρα θα είναι τακτοποιημένα, δεν ξεχνώ πόσο σχολαστική νοικοκυρά ήταν η Έρση. Ακόμα και το να πεθάνει αφήνοντας το σπίτι ακατάστατο της ήταν αδιανόητο. Και μόνο η σκέψη πως εκείνοι που θα αναλάμβαναν τη φρο-

ντίδα της ταφής της θα μπορούσαν να εντοπίσουν και ίσως να κριτικάρουν την παραμικρή της παράλειψη ήταν ικανή να την κρατήσει στη ζωή έως ότου θεωρήσει τον εαυτό της έτοιμο ν' αφήσει στη θέση του, καθαρό και τακτοποιημένο, το παραμικρό μέσα στο σπίτι.

Γι' αυτό, με το που αποφάσισε να κλείσει τα μάτια της, τα μόνα αντικείμενα που έμειναν έκθετα, ύστερα από το κρύψιμο των πάντων για προστασία από τη σκόνη, ήταν και τα πρώτα που αντίκρισα προτού ακόμα διακρίνω το άψυχο σώμα της εκλειπούσης, αλφαδιασμένο πάνω στο ψηλό κρεβάτι με τον ουρανό από σκαλιστό τριανταφυλλόξυλο.

Στην επιφάνεια του μικρού, προσωπικού της γραφείου, ένα σημειωματάριο με δερμάτινο κάλυμμα, απ' όπου πληροφορήθηκα τις τελευταίες εξελίξεις του βίου της, η πένα από ταρταρούγα που είχε πάντα κρεμασμένη στον λαιμό της με φαρδιά χρυσή αλυσίδα –δεν εμπιστεύτηκε ποτέ τα μολύβια διαρκείας–, το κομψό μελανοδοχείο και το βαρύ στουπόχαρτο, όλα βαλμένα σε τάξη κατά σειρά χρήσης. Και δίπλα είκοσι φάκελοι, δυο ντάνες των δέκα, τοποθετημένοι ο ένας πάνω στον άλλο, ακαθορίστου χρώματος από την πολυκαιρία, όλοι παραγεμισμένοι με ετερόκλητα χαρτιά: διαθήκες και συμβόλαια, κατάστιχα πληρωμών, ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεων και θανάτων, πιστοποιητικά γάμων, κληροδοτήσεις, αντίγραφα βουλευτικών πρακτικών, μα και επιστολές ποικίλου περιεχομένου –επαγγελματικές, ερωτικές, κοινωνικές, εμπιστευτικές επιστολές προς φίλους, τυπικές προς γνωστούς–, σκέψεις γραμμένες πρόχειρα σε ράκη από χαρτί, ρετσέτες φαγητών και γλυκισμάτων, τετράδια σχολικά, ημερολόγια και καθετί γραπτό όρισε ποικιλότροπα το πέραςμα της οικογένειας Κλάρη μέσα στους αιώνες.

Η Έρση επί χρόνια, κάθε Δευτέρα και Πέμπτη, στις δώδεκα το μεσημέρι απαρέγκλιτα, τηλεφώνουσε στο γραφείο του πατέρα μου «για να δίνει το παρών», όπως ο ίδιος έλεγε γελώντας. Ένωθαν ασφάλεια με τον τρόπο αυτό, κυρίως ο πατέρας

μου, που τη νοιαζότανε σαν μάνα ύστερα από τόσα χρόνια φιλίας, από την εποχή ακόμα του δικού του πατέρα. Έτσι, όταν εκείνη την Πέμπτη δε χτύπησε το τηλέφωνο –ήμουν στο γραφείο εκείνο το πρωί, πρωτοετής της Νομικής, όποτε είχα καιρό περνούσα κι έκανα καμιά δουλειά–, μου έδωσε ο πατέρας μου τα κλειδιά του σπιτιού της, που φύλαγε πάντα μέσα στο κουτί με τις καρφίτσες, και μ' έστειλε να δω αν η Έρση είναι καλά. Μέσα στον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο για το Φάληρο έβαζα χίλια δυο κακά στον νου μου, γιατί ήξερα πως πρόσφατα είχε απομείνει μοναχή της μετά τον ξαφνικό θάνατο της επί αμέτρητα χρόνια δίπλα της Στάμως – κάτι σαν ψυχοκόρη του σπιτιού από παλιά που της την είχαν δώσει προίκα.

Στάθηκα κι έριξα μια ματιά στο αρχοντικό. Τα παράθυρα όλα σφραλιστά, όπως πάντα· ποτέ δεν είδα παράθυρο ανοιχτό σ' αυτό το σπίτι. Μπήκα στον κήπο και διέσχισα βιαστικά τον πλακόστρωτο διάδρομο της εισόδου, αφήνοντας δεξιά το αυλιδάκι με τους φίκους και τις φτέρες. Άνοιξα με κόπο τη φουσκωμένη από τις καιρικές εναλλαγές ετών εξώπορτα, μπήκα στο ευρύχωρο χολ και πέρασα στο μικρό σαλότο όπου η Έρση τα τελευταία χρόνια συνήθιζε να προσφέρει το απογευματινό τσάι στους ελάχιστους επισκέπτες που λογάριάζε ακόμα για φίλους. Το πρώτο σκαλοπάτι για τον πάνω όροφο έτριξε απόκοσμα στο πάτημά μου, κι εγώ αναρρίγησα μέσα στη σιωπή του κρύου σπιτιού. Σκέφτηκα το χειρότερο και εισέβαλα στην κρεβατοκάμαρα δίχως να χτυπήσω, λησμονώντας μέσα στην αδημονία τους καλούς μου τρόπους. Επειδή τα σκούρα των παραθύρων ήταν κλειστά, ο ήλιος πάσχιζε να τρυπώσει στο δωμάτιο μέσα απ' ό,τι διάφανο συναντούσε μπροστά του. Κι ήταν ο μικρός, οκτάγωνος φεγγίτης στον τοίχο πάνω απ' το κρεβάτι που έριχνε ένα κίτρινο πλάγιο φως στην ψηλοτάβανη κάμαρα.

Για να την αντικρίσω, χρειάστηκε να τραβήξω το ριντό του κρεβατιού, που είχε κλείσει από μέσα, σφραγίζοντας με το πυκνό βελούδο του την τελεσίδικη απόφασή της.

Κατέβηκα στο τηλέφωνο του γραφείου και ειδοποίησα τον πατέρα μου, που έφτασε μία ώρα αργότερα μαζί με τον οικογενειακό γιατρό της Έρσης. Συμφώνησε κι αυτός να μην αναφερθεί αυτοκτονία και έγραψε στο πιστοποιητικό θανάτου «ανακοπή καρδιάς»· είναι κακότροποι οι παπάδες με τους ανθρώπους που επιμένουν να κρατούν στα χέρια τους την έκβαση του βίου τους. Εγώ πάλι θα ήθελα το τέλος της Έρσης να είναι μια φάρσα ή μια δική της αυθυποβολή. Την είχα για τα πάντα ικανή εξάλλου. Ήταν όμως εκείνο το σημείωμα που βεβαίωσε το αναπότρεπτο γεγονός· μια επιστολή προς εμένα, κλεισμένη ανάμεσα στις πλεγμένες της παλάμες –ήξερε πως θα ήμουν ο πρώτος που θα την έβλεπε νεκρή–, γραμμένη μ' εκείνο το σίγουρο μα και ανάλαφρο ύφος που είχε ο λόγος της όποτε ανακοίνωνε αποφάσεις:

Μιχαήλ μου,

Μερίμνησε, σε παρακαλώ, να ταφεί σωστά μια αιωνόβια γυναίκα. Ναι· γεννήθηκα το 1856, Μάρτη, τη μέρα που οι Ρωμαίοι γιόρταζαν το ξεκίνημα του έτους. Έκπληξη; Με πίστευες μεγάλη, όχι όμως τόσο! Ποτέ και σε κανέναν δε φανέρωσα την ηλικία μου και διασκέδαζα πολύ με τις προσπάθειες όλων να τη μάθουν.

Πέρασαν τα χρόνια, Μιχαήλ! Είδα ανθρώπους να γεννιούνται, να μεγαλώνουν, να πεθαίνουν γέροντες, κι εγώ εκεί, ακλόνητη, σαν ξεχασμένη. Κι όσο ζούσαν αυτοί που μου έδιναν κουράγιο να κρατιέμαι ζωντανή, δεν έκανα ποτέ τη σκέψη του θανάτου. Όμως πώς θα περνούσαν πια οι μέρες δίχως το διαρκές παράπονο της Στάμως για τούτο και για κείνο, οι νύχτες πώς θα φαίνονταν χωρίς την έγνοια της που σκέπαζε τον ύπνο μου; Πώς θα έφευγαν τα καλοκαίρια χωρίς τη Νίου να σκαρφαλώνει στη δάφνη και στα πεύκα, τα πρωτοβρόχια δίχως το ανυπόμονο νιαούρισμα έξω απ' την πόρτα, ν' ανοιξω νά μπει μέσα να φυλαχτεί απ' το νερό, και πώς θα ήταν οι

χειμώνες χωρίς τον χτύπο της ουράς της πάνω στο μαντέμι του καλοριφέρ;

Μικέλη, αγόρι μου, μερίμνησε για ό,τι χρειαστεί και κάποτε άνοιξε και κοίταξε εκείνα τα χαρτιά. Πιστεύω πως μονάχα εσύ μπορείς, μετά από μένα, να φορτωθείς το βάρος τους.

Καλή αντάμωση, η Έρση

Στο μαξιλάρι δίπλα της, σαν σύζυγος που έμεινε να της κρατάει συντροφιά στην ύστατή της ώρα, το πιο αγαπητό της αντικείμενο: ένα αντρικό χρυσό ρολόι τσέπης με τρία καπάκια κι έναν ρόδακα περίτεχνο στη ράχη. Εκτός του ότι μετρούσε, απρόσβλητο από βλάβες, τον καθημερινό της χρόνο επί δεκαετίες, έκλεινε μέσα του, στην κυριολεξία, ό,τι η Έρση λάτρευε στη διάρκεια του μακρού της βίου.

Στο πρώτο το καπάκι, η φωτογραφία του Φρέντερικ Γουίτακερ, συντρόφου της επί πενήντα χρόνια, που άφησε την τελευταία του πνοή στην πίσω βεράντα του σπιτιού τη μέρα που ανακοινώθηκε η οριστική ήττα του ελληνικού στρατού στο μιχρασιατικό μέτωπο. Σαν να αποφάσισε αυτός ο Βρετανός ιδεαλιστής που αγάπησε την Ελλάδα πάνω από τη δική του χώρα ότι η νέα εποχή που μόλις ξεκινούσε για τον τόπο δεν τον αφορούσε πια.

Το δεύτερο καπάκι του ρολογιού της Έρσης έκλεινε τον Μαρίνο, μοναδικό μα και τεράστιο λεκέ από σκοτάδι μέσα στη φωτεινή κοινή ζωή του ζεύγους Γουίτακερ. Εφτάχρονος, έπαιζε στον κήπο και, όπως έκανε να σκαρφαλώσει στα κάγκελα του φράχτη, κρεμάστηκε στη σουβλερή απόληξη από το πιγούνι κι έμεινε εκεί σαν το σφαχτό, ώσπου ξεμάτωσε· πέρασε ώρα μέχρι να βρουν το σώμα του και να το ξεκρεμάσουν. Πιστεύω πως από εκείνη τη στιγμή η Έρση έφτιαξε έναν δικό της κόσμο και κλείστηκε ερμητικά πίσω απ' την πόρτα του, αρνούμενη εκείνον που λέμε εμείς πραγματικό. Θεαματικό επιστέγασμα

αυτής της της στροφής η οριστική καθήλωσή της σε αναπηρικό καρότσι χωρίς αιτία σωματική.

Στην τρίτη θήκη, η ίδια νέα, σχεδόν κορίτσι. Έτσι της άρεσε να βλέπει τον εαυτό της.

Γαλήνια μπήκε στο οικογενειακό μνήμα, όπου την περίμεναν ο Φρεντ και ο Μαρίνος της. Ανάμεσα στα χέρια της έβαλα το ρολόι με τα τρία καπάκια, κτέρισμα για την Έρση Κλάρη-Γουίτα-κερ στο τελευταίο της σπίτι.

Η ΦΑΣΑΡΙΑ ΞΕΚΙΝΗΣΕ από τη στημένη για τον αγιασμό Εξέδρα των επισήμων. Καμιά δεκαριά παπάδες, αναμένοντας τον μητροπολίτη από στιγμή σε στιγμή, ετοίμαζαν με σπουδή τα απαραίτητα για την τελετή. Ο κόσμος, που όλο και συνέρρεε, έπιανε θέση γύρω από τον λόφο του Θησείου για να μπορέσει να παρακολουθήσει άνετα όσα θα συνέβαιναν. Από τους επιφανείς είχαν ήδη έρθει αρκετοί βουλευτές και τα δύο από τα τρία μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας Σιδηροδρόμων: ο τραπεζίτης Σκουζές, με μαύρο, βαρύ παλτό μακρύ ως κάτω από το γόνατο, και ο διάσημος δικηγόρος της Αθήνας Δαμασκηνός, καλοντυμένος όπως πάντα.

Παρά το τσουχτερό κρύο του Φλεβάρη, ο κόσμος όλο ερχόταν, γέμιζε, πλημμύριζε τον χώρο γύρω από τον σταθμό αλλά και την εξέδρα, όπου πια οι προσκεκλημένοι συνωστίζονταν τόσο, που, από τις αγκωνιές και τις σπρωξιές του πλήθους, οι κυρίες είχαν αρχίσει να ανησυχούν μην κακοπάθουν τα ολοκαίνουργια σκαρπίνια τους, μην ξεμονταριστούν τα καπέλα τους και χαλάσουν οι περίτεχνες κομμώσεις. Τότε, κι ενόσω πια μόνο ο πρωθυπουργός και η βασίλισσα έμενε να έρθουν, εμφανίστηκε ο μηχανικός Σκαλτσούνης, ο τρίτος σύμβουλος της Εταιρείας και λάτρης του ωραίου φύλου, συνοδευόμενος

από δύο κυρίες: μια πανύψηλη με αστραχάν παλτό και μια μικροκαμωμένη φορτωμένη κοσμήματα και τυλιγμένη σε γούνα αλεπούς. Προσπάθησαν ν' ανέβουν στην εξέδρα, όμως ο συνωστισμός ήταν τέτοιος, που δεν κατόρθωσαν να φτάσουν ούτε στο δεύτερο σκαλοπάτι. Κάποιος φώναξε πως δε χωράει άλλους, ο μηχανικός εκνευρίστηκε και ζήτησε από τον γιο του Σκουζέ, που είχε αναλάβει τη διοργάνωση της τελετής, να βρει αμέσως θέση γι' αυτόν και την παρέα του, ενώ συγχρόνως, και με ύφος έντονο, μιλούσε για αμέλεια και έλλειψη οργάνωσης. Φαίνεται πως είχαν μοιραστεί περισσότερες προσκλήσεις από τις διαθέσιμες θέσεις στην εξέδρα των επισήμων. Ο νεαρός Σκουζές προσβλήθηκε, θύμωσε, επιτέθηκε και γρονθοκόπησε τον Σκαλτσούνη, και μόνο η επέμβαση της αστυνομίας βοήθησε ώστε το περιστατικό να μη γίνει αντιληπτό από τον πρωθυπουργό Ζαΐμη, που εμφανίστηκε λίγα λεπτά αργότερα, αλλά και από τη βασίλισσα, που έφτασε κι αυτή αμέσως μετά.

Ευτυχώς άλλο δυσάρεστο περιστατικό δεν υπήρξε και η τελετή εξελίχθηκε απρόσκοπτα. Οι γραμμές, τα βαγόνια και η ατμάμαξα με το όνομα «Όλγα», προς τιμήν της βασίλισσας, αγιάστηκαν, ο μητροπολίτης Αθηνών Θεόφιλος ευχήθηκε να είναι καλορίζικο το σημαντικότερο έργο της πρωτεύουσας από την απελευθέρωση και μετά, και όσοι είχαν τη δυνατότητα να εξοικονομήσουν θέση στον συρμό των εγκαινίων επιβιβάστηκαν στα ολοκαίνουργια βαγόνια για να απολαύσουν την πρώτη διαδρομή από την Αθήνα στον Πειραιά.

Ακουμπισμένος σε μια κολόνα του ναού του Ηφαίστου, ο γιατρός Φρέντερικ Γουίτακερ παρακολουθούσε την τελετή του αγιασμού. Με το κιάλι στο χέρι, πάσχιζε να καταλάβει ποιος είναι τι, μιας και δε γνώριζε πρόσωπα και πράγματα. Είχε φτάσει μόλις τρεις εβδομάδες πριν στην Αθήνα και, αν δεν είχε μάθει λίγα ελληνικά στο σχολείο ώστε να μπορεί να εννοεί κάποιες σκόρπιες λέξεις, θα ένιωθε σαν να είχε έρθει σε άγνωστο

πλανήτη. Διορισμένος γιατρός στην Εταιρεία Σιδηροδρόμων και με μισθό τόσο ικανοποιητικό ώστε να πάρει την απόφαση να αφήσει μνηστή και θέση με προοπτική στο λονδρέζικο νοσοκομείο του Αγίου Ιακώβου, ο Γουίτακερ διάλεξε για φίλο τον αρχιμηχανικό Τζορτζ Γουντχάουζ, άνθρωπο φιλόμουσο, φιλότεχνο και στοχαστικό, πολύ διαφορετικό από τους υπόλοιπους συναδέλφους του στην Εταιρεία, Έλληνες και Βρετανούς. Μαζί ήρθαν στα εγκαίνια, μαζί ανηφόρισαν ως το Θησείο, μαζί παρακολούθησαν το δυσάρεστο περιστατικό στην εξέδρα, με τον Τζορτζ να του εξηγεί και να του διευκρινίζει τα τεκταινόμενα. Το γεγονός ήρθε να στερεώσει την πρώτη εντύπωση του Γουίτακερ ότι σ' αυτήν τη χώρα όλα μπορούν να συμβούν εκεί που δεν τα περιμένεις, ότι όσα σχεδιάζονται δεν είναι και βέβαιο πως θα υλοποιηθούν και πως ο προγραμματισμός είναι έννοια καθαρά λεξικογραφική, χωρίς πρακτικό αντίστοιχο.

Ο καιρός, όπως πάντα τέτοια εποχή στην Αττική, αστάθμητος. Από νωρίς έδειξε κρύος και βροχερός, μ' ένα διαρκές χιονόνερο που μούλιαζε χωρίς διάκριση τα καμιλό πανωφόρια και τα καπέλα των επισήμων, αλλά και τους καμπάδες των βοσκών και των περιβολάρηδων που συνέρρευσαν απ' όλη την Αττική να χαζέφουν το μέγα γεγονός των εγκαινίων του σιδηροδρόμου. Όμως, λίγο πριν ξεκινήσει ο αγιασμός, πάνω απ' τον Ύμητό έσκασε μύτη ο ήλιος και το φιλόβροχο κόπηκε μαχαίρι. Ηρέμησαν οι συγκεντρωμένοι, τίναξαν το νερό από τα πέτα τους και γλύκαναν τα πρόσωπα που τόσην ώρα έμεναν τεντωμένα απ' τον εκνευρισμό· δεν είναι δα κι ευχάριστο να στέκεσαι όρθιος κάτω απ' το χιονόνερο, φορώντας για την περίπτωση τα επίσημά σου ρούχα! Να, έτσι δημιουργούνται οι εντάσεις, όπως αυτή στην εξέδρα καληώρα.

Πάντα με το κιάλι στο μάτι, ο νεαρός γιατρός παρακολουθούσε το πλήθος που όλο και μεγάλωνε, ώσπου, στρίβοντας το κεφάλι προς την εξέδρα, κάρφωσε τον φακό του σ' ένα σημείο. Η Έρση Κλάρη, ψηλόλιγνη –κλαράκι την αποκαλούσε τρυφερά

ο πατέρας της-, ντυμένη με φόρεμα στο χρώμα του φρέσκου φιστικιού και πανωφόρι δυο τόνους πιο σκούρο, ακουμπούσε στο στήθαιό της εξέδρας, έχοντας στον ώμο της το χέρι ενός καλοβαλμένου μεσήλικα. Το κορίτσι κοιτούσε ίσια μπροστά μ' εκείνο το αυστηρό ύφος που σ' όλη της τη ζωή την έδειχνε απόμακρη και ψηλομύτα, και που τότε ακόμα της πρόσθετε απλώς χρόνια. Είχε μόλις κλείσει τα δεκατρία. Ο Φρέντερικ ρώτησε τον Τζορτζ αν τη γνωρίζει.

«Ποια; Αυτή δίπλα στον Μαρίνο Κλάρη;»

«Δεν ξέρω για ποιον μιλάς» απάντησε ο Γουίτακερ.

«Νομικός σύμβουλος της Εταιρείας; απαλλοτριώσεις, αποζημιώσεις και όλα τα συναφή. Μαρίνος Κλάρης, πρώην βουλευτής».

«Και η κοπέλα;»

«Φαντάζομαι θα είναι η θυγατέρα του. Ξέρω πως έχει μία κόρη».

«Ηλικίας;»

«Δεν το γνωρίζω. Μικρή πάντως, μαθήτρια. Έχω ακούσει πως φοιτά στο σχολείο των Καλογοραιών».

Δεν ξαναμίλησε γι' αυτήν ο Φρέντερικ. Ακούμπησε μόνο το βλέμμα πάνω της και δεν το τράβηξε από κει ως τη στιγμή που οι προσκεκλημένοι επιβιβάστηκαν στην αμαξοστοιχία για τον Πειραιά. Στη διαδρομή σκεφτόταν όλους τους δυνατούς τρόπους για να την πλησιάσει. Ήταν σίγουρος πως σύντομα θα την ξανασυναντούσε.

Η ΤΥΧΗ ΔΙΕΨΕΥΣΕ τη σιγουριά του γιατρού Γουίτακερ, μα δεν αγνόησε εντελώς την επιθυμία του. Συναντήθηκε με την Έρση ύστερα από πέντε ολόκληρα χρόνια, που τον βοήθησαν όχι φυσικά να την ξεχάσει, μα να ασχοληθεί απερίσπαστος με τις αλλαγές που συνέβησαν στη ζωή του. Μέσα σ' αυτή την πενταετία ταξίδεψε δυο φορές στο Λονδίνο. Την πρώτη για να διαλύσει επίσημα τον αρραβώνα του, ολοκληρώνοντας το έργο που η απόσταση ανάμεσα στους δύο μνηστευμένους είχε ξεκινήσει. Εξάλλου η μνηστή του φλέρταρε πια ανοιχτά με κάποιον μικροευγενή που είχε γνωρίσει στον ιππόδρομο. Ο Φρέντερικ παρακολουθούσε τις κινήσεις της μέσα από τις συχνές, λεπτομερείς και πικρόχολες επιστολές της μητέρας του, που ποτέ δε συμπάθησε την υπεροπτική κόρη του καθηγητή του Φρέντερικ και διευθυντή του νοσοκομείου του Αγίου Ιακώβου. Το δεύτερο ταξίδι ήταν για να παραστεί στην κηδεία της μητέρας του.

Στην Εταιρεία είχε μπόλικη δουλειά: εργοτάξια διαρκώς σε εξέλιξη, όλο και περισσότεροι εργάτες, ατυχήματα, ασθένειες και όλα όσα κάνουν απαραίτητο έναν γιατρό σε επιχειρήσεις σαν κι αυτή. Έφταναν μέρες που δεν έβρισκε χρόνο ούτε για λίγη κουβεντούλα με τον Τζορτζ, που η παρέα του πάντα τον

ξεκούραζε. Είχε νοικιάσει ένα σπίτι στους Αέρηδες και κάθε πρωί πήγαινε με τα πόδια στο μικρό του ιατρείο, που είχε στηθεί μέσα στον πρόχειρο ακόμα σταθμό, πολύ κοντά στον ναό του Ηφαίστου, όπου τερμάτιζε το τρένο από τον Πειραιά. Ο Φρέντερικ ονειρευόταν το δικό του σπίτι και είχε αρχίσει να σκέφτεται στα σοβαρά την απομάκρυνση από το κέντρο της πόλης. Στον Φαληρικό όρμο, εκεί όπου η Εταιρεία υπολόγιζε να στήσει νέα αποβάθρα, σκεφτόταν ν' αγοράσει ένα οικόπεδο, τώρα που ήταν φτηνά ακόμα. Τον είχε ενθουσιάσει το τοπίο. Κόλπος πλατύς, με θάλασσα πάντα γαλήνια και αμμουδιά παχιά κι απέραντη, όπως αυτή που θυμόταν από παιδί στο Σκάρμπορου, όπου παραθέριζαν, πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις για θέρετρο, με τη βοήθεια φυσικά του σιδηρόδρομου, που θα έφερνε τον κόσμο από την Αθήνα.

Με το που του καρφώθηκε αυτή η ιδέα, βάλθηκε να ψάχνει το οικόπεδο που ονειρευόταν ανάμεσα στα περιβόλια της περιοχής, που έβγαζαν, με τη βοήθεια του Κηφισού, τα καλύτερα μποστανικά, και στα λιβάδια, όπου έβοσκαν ακόμα πρόβατα και αγελάδες. Κι εκείνες τις στιγμές –πόσο επίμονο γίνεται το μυαλό του ανθρώπου, ερήμην του, καμιά φορά!–, έτσι όπως φανταζόταν όψη, κάτοψη κι ολόκληρη την εικόνα του σπιτιού, έβαζε τον εαυτό του μέσα στον κήπο, καθισμένο σε δροσερό κιόσκι, να πίνει τον καφέ του δίπλα σε μια γυναίκα ψηλόλιγνη με φόρεμα στο χρώμα του φρέσκου φιστικιού και πρόσωπο μικρής κοπέλας, παιδιού σχεδόν. Όσο κι αν προσπαθούσε, δεν έβρισκε τον τρόπο να φανταστεί τα γυναικεία χαρακτηριστικά της Έρσης Κλάρη τώρα που, όπως υπολόγιζε ο γιατρός Γουίτακερ, κόντευε πια τα δεκαοκτώ.

Η απορία του λύθηκε σύντομα ένα ζεστό ανοιξιάτικο απόγευμα.

Είχε περάσει μέρα δύσκολη· έπαθε κάποιος από την Εταιρεία καρδιακή προσβολή κι ο Φρέντερικ πέρασε στο νοσοκο-

μείο δίπλα του ένα ολόκληρο μερόνυχτο άυπνος, νηστικός κι ανήσυχος για την κατάσταση του αρρώστου. Μονάχα όταν πέρασε ο κίνδυνος έφυγε για το σπίτι του να κοιμηθεί λιγάκι, να πάρει δύναμη, και, φρέσκος πια, ανέβηκε στο τρένο για τον Πειραιά, παρέα με τον φίλο του τον Τζορτζ. Λάτρευαν και οι δυο τη θάλασσα.

Πρώτη μέρα δίχως τρίτη θέση, η Εταιρεία την κατάργησε, το εισιτήριο θα κοβόταν πια με το χιλιόμετρο. Κάποιοι επιβάτες γκρίνιαζαν γι' αυτό, κάποιοι άλλοι επικροτούσαν το μέτρο. Ο Φρέντερικ κι ο Τζορτζ μπήκαν και κάθισαν στο πρώτο βαγόνι περιμένοντας το σφύριγμα της αναχώρησης, που έφτασε μαζί με δυο κυρίες. Με το που πάτησαν το πόδι τους στο σκαλοπάτι της εισόδου, η αμαξοστοιχία ξεκίνησε λες και τις περίμενε. Υπέροχα ντυμένες, με ύφος και αέρα πριγκιπικό και ασυνόδευτες. Ούτε μια υπηρέτρια δεν είχαν δίπλα τους. Η μία, με κορμί λεπτό και κοριτσιίστικο, φαινόταν γυναίκα ώριμη, μα καλοδιατηρημένη· κρυβόταν το μισό της πρόσωπο κάτω από το πλατύγυρο καπέλο. Η άλλη ήταν νέα, όχι πάνω από είκοσι, μπορεί και πιο μικρή. Είχε καστανά μαλλιά, πρόσωπο άψογο, μα ελαφρώς συνοφρωμένο, και φόρεμα στο χρώμα του ώριμου βερίκοκου.

Πρώτος ο Τζορτζ ρώτησε τον Φρέντερικ:

«Σου θυμίζει κάτι η νεαρή;».

Εκείνος γύρισε και κοίταξε. Μισόκλεισε τα μάτια κι έμεινε να την παρατηρεί λίγα λεπτά.

«Αυτή είναι!» κόντεψε να φωνάξει από τη χαρά του.

Απέναντί τους καθόταν η Έρση Κλάρη, με το σταράτο της πρόσωπο να ακτινοβολεί στο μεσημεριάτικο φως που έσκαγε σαν πυροτέχνημα στο παράθυρο του βαγονιού.

Οι δυο γυναίκες, αφοσιωμένες στη συζήτησή τους, δεν πήραν είδηση τον Φρέντερικ, που ήρθε κοντά τους κι έσκυψε πάνω απ' τα κεφάλια τους έτοιμος να συστηθεί. Αιφνιδιάστηκαν, όπως και ο Γουντχάουζ εξάλλου, που δεν περίμενε από τον φί-

λο του κίνηση τόσο παρορμητική. Με το κεφάλι στραμμένο προς το μέρος του, έδειχναν ν' αναρωτιούνται για την ταυτότητά του, και μόνον όταν κατάλαβαν ότι ο ψηλόλιγνος και ξανθός ξένος ήταν ο Βρετανός γιατρός της Εταιρείας, με την οποία συνεργάζόταν ο Μαρίνος, χαλάρωσαν και αντichαιρέτησαν. Η Ελβίρα Κλάρη, χαμογελώντας τυπικά, πρότεινε στον γιατρό το δεξί της χέρι, που εκείνος ασπάστηκε ευγενικά, ενώ η Έρση έσκασε ένα πλατύ χαμόγελο που, εκτός από μια υπέροχη οδοντοστοιχία, αποκάλυψε δυο βαθιά λακκάκια στα μάγουλα, που παρέσυραν για πάντα στον μαγικό τους βυθό τον Φρέντερικ Γουίτακερ.

Την ώρα εκείνη ήξεραν καλά και οι δυο πως στο μέλλον θα περπατούσαν τη ζωή παρέα.

τον 13ο αιώνα, χάρη χρωστώ στον Λιβιέρη Λιβιεράτο και στο εκτεταμένο άρθρο του στο περιοδικό *Κυμοθόη* (περιοδική έκδοση Συνδέσμου Φιλολόγων Κεφαλονιάς-Ιθάκης, τόμος 19, 2009).

Βασίστηκα στην εμπειριστατωμένη μελέτη του γράφοντος, βγαλμένη από μακρόχρονη έρευνα που ξεκίνησε από μια σημείωση του Η. Τσιτσέλη (*Κεφαλληνιακά Σύμμεικτα*, τόμος Α', Αθήνα 1904): «Ήταν κάποιος πρίγκιπας που στην πατρίδα του τη Λομβαρδία διεκδικούσε κάποια εξουσία αλλά απέτυχε και παραιτήθηκε από όλα και από κάθε διεκδίκηση αυτής, έφυγε κρυφά και έφθασε στη δυτική ακτή της Κεφαλονιάς στην περιοχή της Ανωγής. Παντρεύτηκε την κόρη του φεουδάρχη Μαρσακά, η δε έλευσή του εντοπίζεται μετά το 1262».

Από αυτή τη ρήση, σε συνδυασμό με θρύλους, παραδόσεις, οικογενειακά ονόματα και τοπωνύμια της περιοχής της Ανωγής, ο ερευνητής, προσπαθώντας να εξηγήσει το επίθετο Λοβέρδος, ευρέως διαδεδομένο στην περιοχή αυτή της Παλικής, κατορθώνει να στήσει μια υπόθεση εργασίας, κατ' εμέ ιδιαίτερα πειστική. Ότι δηλαδή ο πρίγκιπας αυτός είναι ο Μαρτίνος Τορριάνι, που μετά τον ειχονικό του θάνατο κατέφυγε στην Κεφαλονιά ως εξόριστος, και από αυτόν, καθώς και από τους ανθρώπους της ακολουθίας του, πήραν τα επίθετά τους πολλές οικογένειες της περιοχής της Ανωγής του Ληξουρίου. Σκέφτηκα λοιπόν να βάλω, με την αυθαιρεσία που η μυθοπλασία μου συγχωρεί, έναν ήρωά μου με το φανταστικό επίθετο Τουράνης να κατάγεται από τον Μαρτίνο Τορριάνι. Βέβαια, εκτός από την πληροφορία αυτή, που μου χρησίμευσε ως εφαλτήριο, όλα τα υπόλοιπα είναι εφευρήματα μυθιστορηματικά, με τα οποία ντύνω τις υποτιθέμενες ρίζες του γενεαλογικού δέντρου του Κοσμέτου, επίσης προσώπου φανταστικού.

Ευχαριστώ τον Λιβιέρη Λιβιεράτο, που με το άρθρο του αυτό μου έδωσε τη δυνατότητα να δώσω κι εγώ με τη σειρά μου καταγωγή σ' έναν από τους ήρωές μου.

* * *

Ευχαριστώ θερμά τον Δημήτρη Γεωργινή, που, ως πρώτος αναγνώστης του βιβλίου, με βοήθησε πολύ με τις καίριες παρατηρήσεις του σε κάθε προβληματισμό μου.

Την Έμη Βαϊκούση για την ουσιαστική της συμπαράσταση καθ' όλη τη διάρκεια της γραφής, τον Πέτρο Πετράτο για την ενασχόλησή του με το θέμα του εξωφύλλου, καθώς και τον Άγγελο Μενεγάτο για το εύχρηστο γλωσσάρι.

Θερμές ευχαριστίες χρωστώ στη Μοσχούλα Λιόντου-Rejiec για την έρευνα στην Πίζα, καθώς και στην επιμελήτρια Ελένη Μαρτζούκου, που, με την «επτανησιακή της ματιά», διαχειρίστηκε με τον καλύτερο τρόπο τις ιδιαιτερότητες του κειμένου και τις γλωσσικές του ιδιομορφίες.

Τέλος, ευχαριστώ από καρδιάς τον Φαρούκ Τουντζάι για την ανοχή και αντοχή.

Μ.Σ.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

A

α: αν

αβιζάρω: ειδοποιώ

αβοκάτος, ο: δικηγόρος

αγιουτάρω: βοηθάω

αγιούτο!: βοήθεια!

αδά: μήπως, σάμπως

άζινος, ο: γάιδαρος

άιτε: άντε

αλέγκρος -α -ο / αλέγρος -α -ο: χαρούμενος

αλεγράρω: χαίρομαι

αλήτουρας, ο: αλήτης

αλισβουρδίζω: ανακατεύω

αλισφρακιά, η: φασκόμηλο

αλμάνκα: τουλάχιστον

αλτεράδος -α -ο: ταραγμένος, άρρυθμος

αλυφαντής, ο: λευκαντής μαλλιού

αμά: όμως

αμίκο μίο: φίλε μου

αμόντε: στράφι

αμορόζος, ο / -α, η: αγαπητικός/-ιά, εραστής/ερωμένη

αμπαδάρω: υπολογίζω, εκτιμώ, υπολήπτομαι

άμπιτο, το: ρούχο

αμποδεύω: εμποδίζω

αναπεντάρης, ο: αγρολήπτης που παίρνει τα δύο πέμπτα του εισοδήματος
 ανασκαντζωμένος -η -ο: αγριεμένος
 ανεβάζω γράδα: θυμώνω, εκνευρίζομαι, ανάβω
 ανεμοριπή: βλ. φρ. τση ανεμοριπής
 αντίο, μαστέλο!: για ανεπανόρθωτη καταστροφή
 αντραλίζομαι: ζαλίζομαι, περπατώ ανισόροπα
 αντρές, ο: είσοδος
 απά: πάνω
 απάνω κατά πάνω: με μεγάλο ενδιαφέρον
 απίστομα, τ': μπρούμυτα
 αποπλέτικο: βλ. λ. κόρπος
 απούντο: στη στιγμή
 αριβάρω: φτάνω, έρχομαι
 ασκώνω: σηκώνω
 ατζάρδο, το: παλικαριά
 ατσιδέντε, το: ατυχές περιστατικό
 αφρόντο, το: προσβολή

B

βάνω: βάζω
 βάνω πόστα: κάνω αυστηρή παρατήρηση
 βάνω στο μόσκι: αφήνω κάτι να μουσκεύει· μεταφορικά: αφήνω κάτι να μένει/περιμένει για πολύ χρόνο, αφήνω κάτι σε αναμονή διαρκείας
 βέκιος -α -ο: αρχαίος, παλιός
 βελάδα, η: επίσημο αντρικό ρούχο, το φράκο
 βελανίδα, η: βάλανος
 βένα, η: φλέβα
 βεραμέντε: αληθινά, πράγματι
 βερντέα, η: ζακυνθινό κρασί πρασινωπού χρώματος
 βιλάνος, ο: χωρικός, καλλιεργητής της γης των ευγενών
 βιτσίζω: χτυπάω με βίτσα (= βέργα) ή μαστίγιο

βλίτρο, το: βλίτο

βόρτα, η: βόλτα

βοστιλίδι, το: τοπικό κρασί και ποικιλία αμπελιού της Παλικής

βουρδούγιο, το: μπέρδεμα, ανακατωσούρα, αναστάτωση

βουρκολό(γ)ος, ο: ο κάτοικος του Αργοστολίου, εξαιτίας της λιμνο-
θάλασσας του Κούταβου

βουρλίζω: τρελαίνω

βουρλισία, η: τρέλα

βράζω: ρήμα που χρησιμοποιείται για να ορίσει ότι ένα σπίτι έπαθε
μεγάλη ζημιά από σεισμό χωρίς όμως να γκρεμιστεί

βράστης, ο: ο σεισμός με φορά από κάτω προς τα πάνω, ο πιο κα-
ταστροφικός

βωρέ/βωρή: μωρέ/μωρή

Γ

γαδίνι, το: δοχείο

γαστάρδος, ο: επίτροπος εκκλησίας

γατζάος, ο: καΐκι με δυο πανιά

γατσούλι, το: γατάκι

γεννημένη, η: γυναίκα ή θηλυκό ζώο που έχει μόλις γεννήσει

γιωμένος -η -ο: κακόψυχος, ζηλόφθονος

γκαστρία/γκαστριά, η: εγκυμοσύνη

γκιόστρα, η: είδος μονομαχίας

γκουαρεντσία, η: εξασφάλιση, επικύρωση

γκουβέρνο, το: κυβέρνηση

Γλαρέντζα, η: Κυλλήνη

γλυκούρα, η: ευχάριστος καιρός

γουδέρω: απολαμβάνω, χαίρομαι, διασκεδάζω

γουδιμένο, το: απόλαυση

γράδο, το: βαθμός· βλ. επίσης φρ. ανεβάζω γράδα

γρεγολεβάντες, ο: βορειοανατολικός-ανατολικός άνεμος

γρέγος, ο: μέσης, βορειοανατολικός κρύος άνεμος

γρίτζολα, η: ανησυχία

Δ

δελέγκου: αμέσως
δεούτελο, το: ανόητος, βλάκας
δετόρος, ο: γιατρός
διάλ' έμπα μέσα του: να μπει ο διάλογος μέσα του
διάλε πάρ': να πάρει ο διάλογος
διαολόστριμμα, το: ανεμοστρόβιλος
διάοτσος, ο: διάβολος
διάσκατζος, ο: διάβολος
διάτα, η: διαταγή
δυχατέρα, η: θυγατέρα

Ε

είμαι για το σανσέρβολο: είμαι τρελός για δέσιμο (από το όνομα της
νησίδας της Βενετίας όπου ο ναός του Αγίου Σερβόλου και όπου
υπήρχε φρενοκομείο)
είμαι στα μέντε μου: είμαι στα συγκαλά μου
είμαι/αισθάνομαι στα μπόνα μου: είμαι/αισθάνομαι καλά
είτε ... είτε: αντί του ούτε ... ούτε
εκειός -ά -ό: εκείνος -η -ο
εξωβγάζω: ξεπροβοδίζω
έχω απά στη μύτη κάποιον ή κάτι: έχω άχτι κάποιον ή κάτι
έχω τα μέντε μου: έχω τον νου μου

Ζ

ζορκοκώλης, ο: ξεβράκωτος

Ι

ιμπεράτορας, ο: αυτοκράτορας
ιμπέριο, το: αυτοκρατορία
ιμπετσίλες, ο: ανόητος, αδαής
ιμπετσιλιτά, η: βλακεία
ινιοράντες, ο: ανίδεος, αφελής

ινσούρτο, το: προσβολή
 ιντονάδος -α -ο: στον σωστό μουσικό τόνο
 ιντονατσιόνε, η: τονική ακρίβεια
 ινφάμες, ο: άτιμος, σκάρτος
 ισουρτάρω: προσβάλλω
 ισούρτο, το: προσβολή

Κ

κάβoλε, το: κουνουπίδι
 καδίνα, η: αλυσίδα
 καδινάτσος, ο: μεγάλος σύρτης με κλειδαριά
 κάζο, το: περιστατικό, ατύχημα, υπόθεση
 κακοθάνατος: που κακό θάνατο να έχει!
 καλαμέντο, το: ρήτρα κακοκαλιέργειας
 καμπάς, ο: βαρύ πανωφόρι
 κανιά: καμιά
 κανταδόρος, ο: τραγουδιστής
 καντηλιέρης, ο: μπρούντζινος λύχνος με τρία ή τέσσερα φωτίλια
 καντρίλια, η: είδος χορού
 καρβουνάρος, ο: καρμπονάρος, οπαδός των καρμπονάρων, φιλελεύ-
 θερος
 καργάρω: τεντώνω το σκοινί
 καρόνιας, ο: δειλός, λιπόψυχος
 καστίγο, το: τιμωρία
 κατακέφαλος, ο: δυνατό χαστούκι
 καυκί, το: πέτρινο γουδί
 κιέζα, η: εκκλησία
 κιέζα κατόλικά: καθολική εκκλησία
 κλαουνιά, η: κλάψα
 κογιονάρω: κοροϊδεύω
 κοκόνα, η: κυρία, κυρά
 κολάζεται το θέμα / η υπόθεση κτλ.: τακτοποιείται το θέμα, δικαιο-
 λογείται/μπαλώνεται η κατάσταση/υπόθεση

κολονάτο, το: νόμισμα επί Αγγλοκρατίας
 κολόνος, ο: αγρολήπτης
 κομπέβελος, ο: συνέταιρος, σύντροφος
 κονσπιρατόρος, ο: συνωμότης
 κονσπιρατσιόνε, η: συνωμοσία
 κοντέα, η: τίτλος ευγένειας, οικόσημο
 κονφέτο, το: γλυκό από μούστο και ψίχα κυδωνιού, παστοκύδωνο
 κορκοσούρης, ο / -α, η: κουτσομπόλης/-α, κακόγλωσσοσ/-η
 κόρπος, ο: κόλπος, αποπληξία
 κόρπο αποπλέτικο: αποπληξία
 κορτεζία, η: ευγένεια
 κότσαλα, τα: ό,τι απομένει από τον καθαρισμό της σταφίδας
 κουγιάμπαλο, το: γεροξεκούτης
 κουμπές, ο: θόλος
 κουνενές, ο: μωρό
 κουράντες (δετόρος/γιατρός), ο: οικογενειακός γιατρός
 κούρβα, η: ναζιάρα γυναίκα ή πόρνη
 κουρλαίνω: τρελαίνω
 κουρλαμάρα, η: τρέλα, παλαβωμάρα
 κούρλιακας, ο: θεότρελος
 κουρλός -ή -ό: τρελός
 κουρτάλισμα, το: χτύπημα
 κούρταλο, το: χαρά
 κουσκούρης, ο / -α, η: κουτσομπόλης/-α, ανακατωσούρης/-α
 κουτσοπιιά, η: χαρουπιιά
 κούτσοπο, το: χαρούπι
 κοφινέλα, η: κοφίνι ανοιχτό στο επάνω μέρος για ψάρεμα, ο κιούρτος
 κρεπάτε, μπέστια!: σκάστε, ζώα!
 κωλοσούσα, η: σουσουράδα

Λ

λαγωτό, το: είδος φαγητού με λαγό ή κουνέλι
 λεβάντε, το: ανατολή

λεγκιτίμος -α -ο: νόμιμος
 λέουντο, το: είδος πλεούμενου
 λιζέζ, η: πλεχτή μπέρτα που φορούσαν στο σπίτι οι γυναίκες
 λίζιος, ο: ευγενής, υποτακτικός σε ανώτερο ευγενή
 λιθιά, η: χαμηλός φράχτης χτισμένος με χαλαρές πέτρες χωρίς συν-
 δετική ύλη
 λίμπα, η: δοχείο αποθήκευσης υγρών / λακκούβα
 λοκαντιέρα, η: γυναίκα υπεύθυνη πανδοχείου
 λότζα, η: στοά με περιστύλιο

Μ

μαμούρι, το: υπηρέτης, δούλος
 μαντενούτα, η: ερωμένη, αγαπητικιά
 μάντσια, η: αστεϊσμός
 μαρινάρος, ο: ναυτικός
 μάρτσια, η: πορεία, παρέλαση
 μάσκαρα, η: μεταμφίεση, μεταμφιεσμένος με αποκριάτικο κοστούμι
 και μάσκα
 μαστέλο, το: λεκάνη για πλύσιμο ρούχων· βλ. επίσης φρ. *αντίο, μα-
 στέλο*
 μελιδιάζω: τσακίζω, κόβω σε κομμάτια
 μέντε, το: νους, μυαλό· βλ. επίσης φρ. *είμαι στα μέντε μου· έχω τα
 μέντε μου*
 μεντζέβελος -η -ο: ικανός
 μέντικος, ο: γιατρός
 μεράδι, το: μερτικό, ποσό που αναλογεί σε κάποιον
 μιγρές/μιγκρές, ο: πανωφόρι
 μίλε γκράτσια: χίλια ευχαριστώ
 μιράκολο, το: θαύμα
 μισακάρης, ο: αγρολήπτης που παίρνει το μισό του εισοδήματος
 μολεύω: μολύνω
 μόλογο, το: ρεζίλι
 μόμολο, το: (υβριστικά) πίθηκος

μονέδο, το: νόμισμα
 μοροφίντο, το: ελαφρύς εσωτερικός ξύλινος τοίχος σπιτιού, ντυμένος
 με λεπτά πηγάκια που σοβαντίζονται
 μόρτος -α -ο: πεθαμένος
 μόσκι, το: υγρό περιβάλλον· βλ. επίσης φρ. βάνω στο μόσκι
 μουγδόνι, το: πέτρινο έρεισμα που υποβαστάζει το μπαλκόνι
 μπαμπάουλας, ο: μπαμπούλας
 μπαράκα, η: παράγκα, καλύβι
 μπαρδασιά, η: είδος δαμασκηιάς
 μπαρλαφέστας, ο: φαφλατάς, γελοίος
 μπαρμπαούτα, η: μάσκα, προσωπίο
 μπαρμπαροσυκιά, η: φραγκοσυκιά
 μπαρμπουλές, ο: κεφαλονίτικο γλυκό
 μπάστα!: αρκετά!, τέρμα!, ως εδώ!
 μπαταδούρος, ο: ρόπτρο
 μπεβερίνος, ο: μεθύστακας
 μελέτσα, η: ομορφιά, πανέμορφη γυναίκα
 μεμπεούρι, το: μωρό που θηλάζει ακόμα
 μερτόδος, ο / -α, η: ηλίθιος/-α
 μέστιο, το: ζώο, κτήνος
 μπικερίνι, το: ποτηράκι
 μπιομπός, ο: τιποτένιος
 μπλαζόν, το: οικόσημο
 μπόκα, η: στόμα
 μπομποφάνια, η: υπεροψία
 μπόνα: βλ. φρ. είμαι/αισθάνομαι στα μπόνα μου
 μπονόρα: πολύ πρωί
 μποτέγα, η: ταβέρνα, λαϊκό καφενείο
 μποτσόνι, το: καράφα
 μπότσος, ο / -α, η: δοχείο περίπου 2-2,5 λίτρων
 μπουγαρίνι, το: είδος φυτού με αρωματικά άνθη
 μπουκούνι, το: μπουκιά

Ν

ναιναίς, ο: αυτός που λέει ναι σε όλα, ο υποταγμένος, ο αγγλόφιλος
νατουραλμέντε: φυσικά

νεγκόσιο, το: διαπραγματεύση

νια: μια

νιβιδιόζος, ο: ζηλόφθονος, φθονερός

νιέντε: τίποτα

νιτερέσο, το: συμφέρον, ενδιαφέρον

νοβιτά, η: νέο

νοδάρος, ο: συμβολαιογράφος

νόνος, ο / -α, η: παππούς/γιαγιά

νοτιαδούρα, η: νότιος άνεμος

ντιβίντουο, το: υποκείμενο

ντισπεράρω: αγανακτώ

ντοτορεύω: γίνομαι γιατρός

ντουέλο, το: είδος μονομαχίας

ντραντάνα, η: εμπορικό πλοίο

Ξ

ξεμπάχαλος, ο: δυνατός μπάτσος

ξετιμωτής, ο: εκτιμητής

ξέχαρτζο, το: αγροδοσία χωρίς συμμετοχή στην εργασία ή στα έξοδα

ξεχωρίτης, ο: επί Ενετών ο βιλάνος, που ανήκε στα λαϊκά στρώματα
της υπαίθρου

ξίικος -η -ο: λειψός

ξιπάζομαι: ξαφνιάζομαι, αιφνιδιάζομαι, πετάγομαι

ξιπένι, το: έξι πένες, αγγλικό νόμισμα μικρής αξίας, ίσο με 72 λεπτά
της λίρας

Ο

όβολα, τα: νομίσματα, χρήματα

οσπιτάλιο, το: νοσοκομείο

όστρια (επιρρ.): νότια

όστρια, η: νότιος άνεμος / νότος
 οστριογάρμπι, το: νότιος-νοτιοδυτικός άνεμος
 ότα: όταν
 ούρτο, το: εμετός
 οφίτσιο, το: αξίωμα

Π

παίρνω πόδι: κάνω βήματα
 πα να πει: δηλαδή, σημαίνει, άρα
 παρλαμέντο, το: κοινοβούλιο
 πάνιαση, η: υγρασία
 παπάκης, ο: πατέρας
 παρόλα, η: κουβέντα
 πάτο, το: συμφωνία
 περιπλέον: επιπλέον
 περ μάρε, περ τέρα: οπωσδήποτε, με κάθε τρόπο (κυριολεκτικά: σε
 θάλασσα και γη)
 πεσωμένος -η -ο: ξαπλωμένος
 πικέτα, η: πινακίδα
 πόλσο, το: σφυγμός
 ποπολάρος, ο: αστός
 πόρτεγο, το: αίθουσα υποδοχής, προθάλαμος των αρχοντικών
 πορτόνι, το: εξωτερική πόρτα, κυρίως κήπου
 ποστιάζω: τοποθετώ
 πόστιασμα, το: τοποθέτηση, τακτοποίηση
 πούντα, η: κρύωμα
 πούρσα, η: τσέπη
 πράντσο, το: γεύμα
 προβατώ: περπατώ

Ρ

ραμολίδος, ο: αυτός που πάσχει από γεροντική άνοια, και κατ' επέ-
 κταση ο εσχατόγηρος

ρεβολουτσιόνα, η: επανάσταση
 ρεβολουτσιονάριος, ο: οπαδός της επανάστασης, επαναστάτης
 ρεζιντέντε, ο: τοποτηρητής
 ρεζιντέντσια, η: διοικητήριο
 ρεμέδιο, το: φάρμακο
 ρεμπελεύω: επαναστατώ
 ρεμπελιό, το: επανάσταση
 ρέμπελος, ο: επαναστάτης
 ρεντικολάρω: ρεζίλεύω
 ρεπάρο, το: κυματοθραύστης
 ριγανάδα, η: μαύρο ψωμί πασπαλισμένο με μπόλικη ρίγανη και λάδι
 ρόζμαρι, το: δεντρολίβανο
 ρόστο, το: ψητό
 ρούγα, η: δρόμος

Σ

σάλαος, ο: θόρυβος, σαματάς
 σανσέρβολο: βλ. φρ. *είμαι για το σανσέρβολο*
 σαράγα, η: αποθήκη σταφίδας, σταριού, ελιάς
 σβιλάδα, η: αιφνίδιο ρεύμα αέρα / σουβλερός πόνος στην κοιλιά που
 φέρνει λιποθυμία, αλλά και η ίδια η λιποθυμία
 σγαρίλιος, ο: εξώλης, φαύλος
 σεμπιάδα, η: ανοησία
 σεμπρικά, τα: αυτά που ανήκουν στον σέμπρο
 σέμπρος, ο: αγρολήπτης
 σενιάρω: τακτοποιώ
 σένιος -α -ο: καλά τακτοποιημένος
 σερετουλιά, η: τσιγκουνιά
 σιγουραμέντε νο!: σίγουρα όχι!
 σίκλος, ο: δοχείο νερού, κουβάς
 σινιορίνα, η: δεσποινίς
 σινιόροι, οι: ευγενείς, άρχοντες
 σιορπάρες/σιορπάρε, ο: κύριος πατέρας, για τα παιδιά των ευγενών

σκαμπαβία, η: βοηθητική βάρκα карабиού που βγαίνει στη στεριά
 όταν το πλοίο είναι αρόδου
 σκανταλέτο, το: σίδερο σιδερώματος με μακριά ξύλινη λαβή
 σκατοσίφουνας, ο: ο βόθρος του αποχωρητηρίου, βαριά βρισιά
 σκατόφωλος, ο: αντί του διάβολος
 σκόρτσο, το: αντίσταση, αλλά και τίναγμα, τράνταγμα
 σκουόλα, η: σχολή
 συμπλάχνω στ' άτρυγα: συλλαμβάνω επ' αυτοφώρω
 σομπράμπιτο, το: πανωφόρι
 σομπραστάντης, ο: παραστάτης, επιστάτης αγροτικών κτημάτων
 σόρα, η: κυρία
 σότο βότσε: χαμηλόφωνα
 σουσουράντης, ο: κακόγλωσσος, κουτσομπόλης
 σπακαδόρος, ο / -α, η: καυχησιάρης/-α, άνθρωπος που κάνει τον σπου-
 δαίο
 σπέρνω βρόμη: μαλώνω με κάποιον
 σταμπάρω εφημερίδα: τυπώνω εφημερίδα
 στάτο, το: κατάσταση
 στέρνω: στέλνω
 στιμάρω: εκτιμώ
 στούπιτος -α -ο: ηλίθιος
 στούφα, η: αποφορά, δυσωδία, κακοσμία· μεταφορικά, βρομιά
 στριτζώνω: δυσφορώ
 συμπαγαδώνω: καταπραΰνω
 σφαλαουινιά, η: ιστός αράχνης
 σφίξη, η: σφυγμός

T

ταλαράς, ο: πλούσιος
 ταμπάρο, το: βαρύ πανωφόρι
 ταφείο, το: νεκροταφείο
 ταφιάζω: θάβω, σκοτώνω
 τεζόρο, το: θησαυρός, κόσμημα

τέντα γρέντα: διάπλατα ανοιχτά

τζατζαμί, το: γιασεμί

τζεντζεφίλι, το: πιπερόριζα

τζοβενότος, ο: νεαρός

τζόγια, η: χαρά

τζόγια μου: χαρά μου

τιμονεύω: κρατώ το τιμόνι, οδηγώ, καθοδηγώ

τίρα βία: άμεσα, γρήγορα, κατευθείαν

τόρσα, η: χοντρή λαμπάδα

τραμουντάνα, η: βόρειος άνεμος

τραταμέντο, το: κέρασμα

τρατορία, η: εδεσματοπωλείο

τριτάρης, ο: αγρολήπτης που παίρνει το ένα τρίτο του εισοδήματος

τσαγκία, τα: παπούτσια Βυζαντινών ευγενών

τσεκί, το: χρυσό ενετικό νόμισμα ισοδύναμο με τρία δουκάτα

τσεντέσιμο, το: βενετσιάνικο νόμισμα ευτελούς αξίας

τσερασπάνια, η: σφραγιδοκέρι (cera di Spagna)

τσερβέλο, το: μυαλό, κεφάλι

τση ανεμοριπής: της κακιάς ώρας

τσιταντίνος, ο: κάτοικος της πόλης

τσουλώνω: τρυπώνω, κρύβομαι

τσουρδέλα, η: κοκορόμυαλη

τσουρδί, το: ελαφρύ πλεούμενο

Φ

φακίνος, ο: χαμάλης

φακίνος του φόρου: χαμάλης της αγοράς

φαρμασόνος, ο: μασόνος· μεταφορικά, αυτός που δε σέβεται τίποτα

φασινέλα, η: ξύλο για προσάναμμα

φαστίδιο, το: λιποθυμία

φέλα, η: πεταλούδα της νύχτας

φελάω: αξίζω, έχω αξία

φέστα, η: γιορτή

φιέρα, η: πανηγύρι, γιορτή
φινίρω: τελειώνω
φλοίδα, η: φλούδα
φόρος, ο: αγορά, το κέντρο της πόλης
στα φόρα: στην αγορά, στους δρόμους
φακίνος του φόρου: χαμάλης της αγοράς
φουλμινάντε: ξαφνικός
φούρκα, η: κρεμάλα
φρακάσας, ο: αγύρτης, ψωροπερήφανος
φτενός -ή -ό: λεπτός
φυσικός -ή -ό: αληθινός
φυσικό παιδί: νόθο παιδί

X

χούκι, το: χούι
χωραΐτης, ο: κάτοικος της Χώρας, της πόλης
χωριάτης, ο: κάτοικος του χωριού, χωρικός

Ψ

φαλιδόκωλος, ο: αυτός που φοράει φράκο, και κατ' επέκταση ο πολι-
τικός
ψιμογελάω: χαμογελάω, μειδιώ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Ροβέρτος Γυισκάρδος, Νορμανδός κατακτητής της Κεφαλονιάς. Το 1085 ο Ροβέρτος κατόρθωσε να αποβιβαστεί στο βορειότερο λιμάνι της Κεφαλονιάς και να καταλάβει το νησί. Από το όνομά του πήρε την ονομασία Φισκάρδο το λιμάνι αυτό.
- 2 Μιχαήλ Ζ΄ Δούκας, αυτοκράτορας του Βυζαντίου (1071-1078). Έμεινε στην ιστορία ως Παραπινάκης γιατί επί της βασιλείας του ανέβηκαν τόσο ψηλά οι τιμές, που με ένα χρυσό νόμισμα δεν μπορούσε κανείς να αγοράσει πλέον έναν μέδιμνο σιτάρι, αλλά έναν μέδιμμο μείον ένα πινάκιο («παρά πινάκιον»).
- 3 Δέντρο που φύτευαν συμβολικά οι δημοκρατικοί Γάλλοι (μετά το 1799) σε κάθε πόλη που κατακτούσαν και απελευθέρωναν από την καταπίεση και την αμάθεια, όπως διακήρυτταν. Το φύτευαν στην κεντρική πλατεία της πόλης και ήταν συνήθως ένας μικρός πλάτανος στολισμένος με κορδέλες.
- 4 Φρανσουά Ντονζελό (François Donzelot), Γάλλος διοικητής των νησιών του Ιονίου στη δεύτερη γαλλική κατοχή (1807-1809).
- 5 Πρόκειται για τον Πιζάνη, έναν μέθυσο και χαρτοπαίκτη αντισυνταγματάρχη που ο Ντονζελό διόρισε τοποτηρητή στο νησί.
- 6 Τζον Όσβαλντ (John Oswald), αρχιστράτηγος των βρετανικών δυνάμεων που κατέλαβαν τα Επτάνησα (1809-1815).
- 7 Τόμας Μαίτλαντ (Thomas Maitland), πρώτος ύπατος αρμοστής των Ιονίων νήσων επί Βρετανών (1816-1824).
- 8 Χαρακτηρισμός των Γάλλων δημοκρατικών στην Επανάσταση του 1789 (Sans-culottes).

- 9 Οι ντόπιοι συνεργάτες των Άγγλων.
- 10 Ευγενείς της Κεφαλονιάς που ο τίτλος τους δεν είχε εγκριθεί από τη Βενετία και που οι αληθινοί ή «καθαροί» ευγενείς τούς περιφρονούσαν.
- 11 Δρόμος στην Πίζα της Ιταλίας που ακολουθεί παράλληλα τις όχθες του ποταμού Άρνου.
- 12 Κτίρια του πανεπιστημίου της Πίζας.
- 13 Υπουργός της αυστριακής αστυνομίας την εποχή της Ελληνικής Επανάστασης.
- 14 Λέσχες που λειτουργούσαν στην Κεφαλονιά κατά το πρότυπο των λεσχών της Γαλλικής Επανάστασης.
- 15 Ο επιτετραμμένος Ρώσος ναύαρχος για την εφαρμογή του νέου καθεστώτος που οδήγησε, με τη ρωσοτουρκική εγγύηση, στη δημιουργία της Επτανήσου Πολιτείας (1800).
- 16 Η ανώτατη διοίκηση επί Επτανήσου Πολιτείας.
- 17 Πρόκειται για τον Ιωάννη Καποδίστρια. Επί Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807) ο Καποδίστριας, με την ιδιότητα του υπεύθυνου για τη διοικητική οργάνωση και την εφαρμογή του νέου συντάγματος στα νησιά, εστάλη στην Κεφαλονιά για την αποκατάσταση της τάξης που είχε διαταραχθεί από τη χρόνια και αιματηρή διένεξη των δύο ευγενών οικογενειών του νησιού Άννινου και Μεταξά.
- 18 Η μητρόπολη Αηξουρίου.
- 19 Οι πιο ονομαστές πολιτικές μερίδες στην ιστορία της μεσαιωνικής Ευρώπης. Στην Ιταλία γουέλφοι ονομάστηκαν οι υποστηρικτές της παπικής πολιτικής και γιβελίνοι οι αντίπαλοι του πάπα. Τα κόμματα αυτά δεν είχαν ιδεολογικό χαρακτήρα, αλλά ιδιοτελείς σκοπούς, που διέφεραν μάλιστα από πόλη σε πόλη και από ηγεμόνα σε ηγεμόνα ή εξέφραζαν οικογενειακούς ανταγωνισμούς.
- 20 Βραχονησίδα στην έξοδο του κόλπου του Αργοστολίου προς νότο.
- 21 Κάρολος Ιάκωβος Νάπιερ (Charles James Napier), τοποτηρητής της Κεφαλονιάς (πρώτη θητεία: 1822-1824· δεύτερη θητεία: 1825-1830).
- 22 Πρόκειται για τον Μαχμούτ Β΄, σουλτάνο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας την εποχή της Ελληνικής Επανάστασης.

- 23 Τζορτζ Κάννινγκ (George Canning), υπουργός Εξωτερικών και αργότερα πρωθυπουργός της Αγγλίας την εποχή της Ελληνικής Επανάστασης.
- 24 Κάρολος Φίλιππος ντε Μποσσέ (Charles Philippe de Bosset), στρατιωτικός διοικητής της Κεφαλονιάς στα χρόνια της αγγλικής κατάκτησης (1810-1814).
- 25 Οι Άγγλοι για το στρώσιμο πέτρινων πλακών στους δρόμους έφεραν στα Επτάνησα Μαλτέζους χτίστες.
- 26 Το στενό ανάμεσα στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη.
- 27 Περιφρονητικός χαρακτηρισμός των αγγλόφιλων και αργότερα του φιλοκυβερνητικού-φιλοαγγλικού κόμματος της Επτανήσου.
- 28 Ο Τζον Σίτον (John Colborn, βαρόνος του Seaton), ύπατος αρμοστής των Ιονίων νήσων (1843-1849).
- 29 Πλατεία των Θαυμάτων, εκεί όπου βρίσκεται ο πύργος της Πίζας.
- 30 Τα δύο αυτά περιστατικά είναι αληθινά και συνέβησαν στα 1840. Εδώ μεταχρονολογήθηκαν κατά μια πενταετία για τις ανάγκες της μυθοπλασίας.
- 31 Οι ριζοσπάστες. Ο όρος «επτανησιακός ριζοσπαστισμός» χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει το ενωτικό και δημοκρατικό κίνημα στα χρόνια της Αγγλοκρατίας (1815-1864), που στόχευε αφενός στην ένωση με την Ελλάδα και αφετέρου στη δημιουργία κράτους δικαίου. Ο ριζοσπαστισμός ανέπτυξε την πολιτική του δράση κυρίως στην Κεφαλονιά από το 1848 έως το 1864, τη χρονιά που τα νησιά ενώθηκαν με την Ελλάδα.
- 32 Ντ' Έβερτον (D' Everton), τοποτηρητής της Κεφαλονιάς το 1848· και Ευστάθιος Δρακούλης, αρχηγός αστυνομίας της Κεφαλονιάς το 1848.
- 33 Από την αρχή της Αγγλοκρατίας συνηθιζόταν ο Επιτάφιος κατά την περιφορά του στο Αργοστόλι να στέκεται μπροστά στο τοποτηρητήριο, όπου γινόταν δέηση. Την Παρασκευή 9 Απριλίου 1848, κατά τη μεταφορά του Επιταφίου από την εκκλησία του Σωτήρος προς το κέντρο της πόλης, όταν η πομπή έφτασε μπροστά από το κτίριο όπου η έδρα του τοποτηρητή Ντ' Έβερτον, ακούστηκαν από το

- πλήθος προτροπές να μη σταματήσει ο Επιτάφιος, ακολούθησαν αναταραχή και συμπλοκές, ο Επιτάφιος πέρασε χωρίς να γίνει δέηση και, δεδομένου ότι ο τοποτηρητής εξέλαβε το γεγονός ως προσωπική προσβολή, έγιναν συλλήψεις.
- 34 Έδρα του αρμοστή επί Αγγλοκρατίας.
- 35 Οι παραγωγοί σταφίδας της Πελοποννήσου.
- 36 Περιφρονητικός χαρακτηρισμός των ευγενών.
- 37 Χένρυ Τζορτζ Γουόρντ (Henry George Ward), βουλευτής των Άγγλων φιλελεύθερων που διαδέχτηκε τον Μάιο του 1849 τον Σίτον στη θέση του αρμοστή των Ιονίων νήσων (1849-1855).
- 38 Αναστάσιος Λαμπρινάτος (Μπομποτής), από τα Φαρακλάτα, κρεοπώλης στο Αργοστόλι, από τις κεφαλές της επανάστασης του 1849.
- 39 Θεόδωρος Βλάχος, από τις κεφαλές της επανάστασης του 1849, που κρεμάστηκε από τους Άγγλους και ηρωοποιήθηκε από τον λαό, έχοντας όμως παίξει μη ξεκάθαρο ρόλο στα γεγονότα.
- 40 Κίβδηλη δεκάρα που είχε και στις δυο όψεις την κεφαλή του Γεωργίου Α΄ της Αγγλίας – μάγκο έλεγαν το κεφάλι αυτό οι παίχτες. Τις δεκάρες αυτές χρησιμοποιούσαν με τρόπο οι απατεώνες για να κερδίζουν στο στριφτό, παιχνίδι που παιζόταν συχνά τα χρόνια εκείνα. Εδώ με την έννοια του διπρόσωπου ανθρώπου.
- 41 Ιερέας Γρηγόριος Ζαπάντης Νοδάρος, ο επονομαζόμενος «παπα-Ληστής», από τη Σκάλα. Από τους πρωτεργάτες των γεγονότων του 1849.
- 42 Ριζοσπαστική εφημερίδα που εκδιδόταν στο Αργοστόλι από το Δημοτικόν Κατάστημα (επαναστατική λέσχη, πυρήνας του ριζοσπαστισμού κατά Ζερβό), με συντάκτες διάφορα μέλη της Λέσχης. Επικεφαλής του Δημοτικού Καταστήματος υπήρξε ο τρίτος κορυφαίος ριζοσπάστης της Κεφαλονιάς Γεράσιμος Λιβαδάς.
- 43 Ριζοσπαστική εφημερίδα που εκδιδόταν στο Αργοστόλι από τον Ιωσήφ Μομφεράτο, κορυφαίο ριζοσπάστη, πρωτεργάτη του ριζοσπαστικού κινήματος στην Κεφαλονιά.
- 44 Ριζοσπαστική εφημερίδα που εκδιδόταν στο Αργοστόλι από τον

- Ηλία Ζερβό Ιακωβάτο, πρωτεργάτη του ριζοσπαστικού κινήματος στην Κεφαλονιά.
- 45 Στις 26 Νοεμβρίου 1850 οι ριζοσπάστες βουλευτές της Θ' Βουλής (πρώτη ελεύθερη Βουλή μετά τις μεταρρυθμίσεις του αρμοστή Σίτον) κατέθεσαν ψήφισμα όπου υποστήριξαν την αυτοδιάθεση της Επτανήσου και την ένωσή της με την Ελλάδα. Το προεδρείο της Βουλής, κατ' εντολή του αρμοστή, δε δέχτηκε ούτε να διαβαστεί το ψήφισμα αυτό ούτε να καταγραφεί στα πρακτικά της συνεδρίας.
- 46 Δημοτικό Κατάστημα Αργοστολίου και Ομόνοια Ληξουρίου, πολιτικο-ιδεολογικές λέσχες, κατά το πρότυπο των λεσχών της Γαλλικής Επανάστασης. Έκλεισαν το 1851, κατόπιν εντολής της Αρμοστείας.
- 47 Ιωάννης Τυπάλδος Δοτοράτος Καπελέτος, ριζοσπάστης βουλευτής της Θ' Βουλής, που επιχείρησε να διαβάσει, στην πρώτη συνεδρία της Βουλής, το ψήφισμα των ριζοσπαστών. Εξαιτίας του ψήφισματος αυτού, μετά από διάγγελμα του αρμοστή, διεκόπη η συνεδρία και αναβλήθηκαν όλες οι εργασίες του κοινοβουλίου για έναν χρόνο.
- 48 Κανδιάνος Ρώμας, πρόεδρος της Βουλής στη συνεδρία της 26ης Νοεμβρίου 1850, που κατόπιν εντολής του αρμοστή διέκοψε τις εργασίες της συνεδρίασης.
- 49 Πρόκειται για τον ταγματάρχη Σάιμον (Symond), τοποτηρητή της Κεφαλονιάς (1849-1852).
- 50 Το Διοικητήριο, όπου και τα δικαστήρια στο Ληξούρι.
- 51 Ερρίκος Στορξ (Sir Henry Storks), ο τελευταίος Άγγλος αρμοστής της Επτανήσου.